

Prof. UPP dr hab. Piotr Urbański
Katedra Terenów Zieleni i architektury Krajobrazu
Wydział Rolnictwa, Ogrodnictwa i Bioinżynierii
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. Anny Wilczyńskiej
„Przestrzenie publiczne kreowane oddolnie i ich znaczenie w procesie kształtowania się
krajobrazu kulturowego miast”,
wykonanej w Katedrze Sztuki Krajobrazu, Instytutu Inżynierii Środowiska, Szkoły Głównej
Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie,
pod kierunkiem dr hab. inż. Beaty Gawryszewskiej
i promotora pomocniczego – dr inż. Izabeli Myszkii.

Recenzję pracy doktorskiej wykonano na zlecenie Instytutu Nauk Ogrodniczych
z dnia 23 maja 2022 roku.

Wstęp

Przedmiotem przeprowadzonych badań jest analiza oddolnych oraz nieformalnych działań
w krajobrazie kulturowym miast w Europie. Zdaniem Autorki pracy jest to wyraz
kreatywności oraz aktywności mieszkańców.

Podjęcie tematu, w obliczu potrzeb miast na wzbogacanie w zieleń oraz podnoszenie
jej funkcji biologicznej, uważam za bardzo trafny i bardzo potrzebny. Ewolucja stylu życia
mieszkańców miast i rozwój urbanizacji przyczyniły się do licznych modyfikacji tych miejsc,
stąd warto ocenić, jak prezentują się one w naszym kraju i za granicą.

Ocena merytoryczna pracy

Praca doktorska zawiera 147 stron, 1 tabelę i 6 załączników, wyszczególnionych w spisie
treści oraz na stronie 134 pracy. Układ pracy jest charakterystyczny dla tego typu opracowań
i uważam za właściwy.

Rozdział pierwszy pracy – WSTĘP

Rozdział zawiera podrozdział Motywacja, w którym Doktorantka opisuje doświadczenia
zawodowe i życiowe, które wpłynęły na podjęcie tego tematu badań. Wymienia
tu zamiłowanie do przestrzeni publicznych nabyte, między innymi podczas zajęć
dydaktycznych, literaturę, którą studiowała podczas realizacji studiów oraz odbyty
wolontariat w Stowarzyszeniu Kulturotwórczym Miastodwa w Warszawie.

W podrozdziale 1.2 Autorka przedstawia schemat podjętego postępowania, składający się z pięciu części (str. 10-11), a na stronie 12 w postaci ryciny. Schematyczne przedstawienie kolejności działań jest bardzo cenne, stąd wysoko oceniam tę część pracy.

W podrozdziale 1.3 Autorka zamieszcza informacje o wsparciu finansowym i merytorycznym swojej pracy doktorskiej. Brała udział w projektach, otrzymała stypendium doktoranckie ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz stypendium Akademickie studia nad językiem i kulturą estońską za granicą „Estophilus”. Dodatkowym merytorycznym wsparciem w realizacji badań był liczny udział Doktorantki w konferencjach krajowych i międzynarodowych.

Rozdział drugi pracy – PRZEDMIOT, CEL, ZAKRES, KONTEKST, ZNACZENIE BADAŃ ORAZ TEZA I PYTANIA BADAWCZE

Przedmiotem badań są oddolne, najczęściej nieformalne działania w krajobrazie miejskim, wynikające z kreatywności lokalnych mieszkańców, w dwóch zakresach: rzeczowym (zorganizowane, oddolne działania zachęcające mieszkańców do współkreowania przestrzeni) oraz przestrzennym (badaniom poddano nieformalne przestrzenie, które działają doraźnie i wyłącznie lokalnie).

Jako główny cel badań Doktorantka podaje: *Charakterystyka fenomenu działań oddolnych nieformalnych w kontekście formy, funkcji i znaczenia oraz wzorców ich lokowania w przestrzeni krajobrazu kulturowego miast.*

W dalszej części Autorka przedstawia:

- kontekst terenów zurbanizowanych, problemów z jakimi się mierzą współczesne miasta i idei kształtowania przestrzeni publicznych,
- uzasadnienie wyboru Europy jako obszaru badawczego,
- kontekst społeczny, kulturowy, i krajobrazowy Estonii i Tartu. Uzasadnienie wyboru Tartu jako przestrzeni publicznej,
- znaczenie badań oraz tezy i pytania badawcze.

Nie wnoszę uwag do powyższych podrozdziałów. Są dobrze opisane.

Rozdział trzeci pracy – MATERIAŁ I METODY

Autorka na str. 30 pracy, przedstawia na rycinie schemat przedstawiający metodologię zbioru i analiz danych, poszczególne cele badawcze, w kontekście pytań badawczych. Schemat jest czytelny i pozwala z łatwością prześledzić i zrozumieć przyjętą metodę badań.

Następnie Doktorantka wyjaśnia pojęcia:

- nielinearnego procesu badawczego i badań aktywizujących, zastosowanych podczas realizacji doktoratu,

- kryteria wyboru i metody kolekcji danych do badania oddolnych działań w miastach Europy,
- kryteria wyboru i metody kolekcji danych do badania nieformalnych interwencji w krajobrazie Tartu w Estonii,
- metody analiz danych w badaniach właściwych (metody analizy przypadków działań oddolnych w przestrzeni publicznej europejskich miast oraz metody analizy nieformalnych interwencji w krajobrazie kulturowym miasta Tartu.

Rozdział czwarty pracy – ANALIZA LITERATURY

Autorka na ponad 30 stronach opisuje na bazie zebranej literatury (179 pozycji polskich i obcojęzycznych, uwzględniając publikację autorską i dwie współautorskie) zagadnienia związane z oddolnym działaniem w krajobrazie miasta (ruchy społeczne w przestrzeni publicznej miast – ich rozwój, typologia i funkcje, taktyczne i niewidzialne oblicze miasta), urbanizm taktyczny (niewidzialny urbanizm, twórcy i odbiorcy taktycznego i niewidzialnego urbanizmu, krytyka nurtu, podsumowanie analizy literatury dotyczącej działań oddolnych i nieformalnych), tło teoretyczne badań nad krajobrazem (krajobraz, krajobraz kulturowy – definicje i znaczenie, krajobraz kulturowy jako palimpsest i proces, codzienność, niewidzialność i lokalność, nowy krajobraz kulturowy i krajobraz społeczny, przestrzeń i krajobraz społeczny oraz podsumowanie części teoretycznej). Na zakończenie tego rozdziału Doktorantka zamieszcza podrozdział „Braki w wiedzy”, sugerując możliwości rozwinięcia dalszych badań.

Rozdział piąty pracy – WYNIKI BADAŃ. Rozdział ten podzielono na 5 podrozdziałów.

Pierwszy z nich nazwano „Wyniki badań wstępnych – Osiedle Jazdów”, gdzie Autorka opracowania dołączyła do działań oddolnych i poparła inicjatywę zachowania tego miejsca. Drugi podrozdział zatytułowano Wyniki badań wstępnych – osiedle Jazdów na tle innych badanych przestrzeni publicznych w Warszawie, przedstawiając w nim badane przestrzenie w Warszawie:

- współczesny plac – pomiędzy Złotymi Tarasami a Dworcem Centralnym,
- wizerunek oddolności i DYI (Do It Yourself – zrób to sam) przestrzeń zbudowana na okres letni przed Pałacem Kultury i Nauki,
- park/teren zieleni miejskiej,
- Rodzinne Ogrody Działkowe,
- oddolnie współzarządzane przestrzenie wspólne – miejskie autonomie, np. osiedle Jazdów jako przestrzenie otwarte dla mieszkańców,

- miejskie nieużytki – o dużej wartości ekologicznej i społecznej, stanowiących źródło bioróżnorodności.

Trzeci podrozdział, to Wyniki badania oddolnych działań w miastach Europy. Zawiera on:

- powstałe kategorie oceny studiów przypadku – dokładny opis cech i kategorii, wyjaśnienia skrótów oraz oceny każdego ze studiów przypadku zamieszczono w Załączniku nr 1 i nr 2. Oba załączniki, aczkolwiek obszerne, są możliwe do analizy i zawierają bardzo dobrze opracowane, skonsolidowane wyniki badań,

- miejsca lokalizacji badanych, oddolnych inicjatyw – poza tekstem zamieszczono, dla ułatwienia mapę krajów, w których ulokowane są studia przypadków badane przez Autorkę oraz 3 ryciny graficzne obrazujące udział procentowy krajów, w których ulokowane są 44 studia przypadków i procentowe rozłożenie badanych 44 studiów przypadku względem daty ich powstania oraz procentowe rozłożenie badanych 44 studiów przypadku względem przestrzeni, w których powstały. Wszystkie 3 ryciny są autorskie. Dokonania poparto zdjęciami (str. 81).

- formy badanych oddolnych inicjatyw, które Doktorantka zebrała w 5 typów,

- funkcje i aktywności badanych inicjatyw oraz bezpośrednio wyrażone znaczenie tych miejsc i wartości dla których powstały. Funkcje i wartości oraz znaczenia zostały zakodowane dla każdego z przypadków w załączniku nr 2. Na bazie załącznika nr 2 stworzono tabelę (Ryc. 35 na str. 83) – tu nieczytelna, ale napisano ją większą czcionką i umieszczono w załączniku nr 6,

- modele powstania oddolnych działań w przestrzeni publicznej,

- wizerunek – tu Autorka wskazuje na dwa typy elementów budujących krajobraz: wernakularnych (elementy budowane z lokalnych materiałów) oraz globalnych (powielających pewien zunifikowany styl, np. meble z europalet lub wyniesione grządki oraz kameralne światła),

Czwarty podrozdział: Wyniki badania nieformalnych interwencji w krajobrazie kulturowym miasta Tartu w Estonii – z podaniem cechy charakterystyki badanych interwencji, charakterystyką interwencji dla każdej z form (ogrody, agory i kluby – miejsca spotkań, sztuka ulicy – street art, meble miejskie, dostęp i architektura), dalej opisując analizy przestrzenne (analiza jednostek krajobrazowych – Landscape Character Assessment, ICA), ogrody, agory i kluby, czyli miejsca spotkań i zabawy, meble miejskie, dostępność, sztuka ulicy, analiza składowych głównych (PCA), która przedstawiono na ryc. 60 na str. 112 i w załączniku nr 6.

Rozdział szósty pracy – DYSKUSJA I WNIOSKI

Dyskusja wyników przeprowadzona jest właściwie, na 10 stronach tekstu. Podsumowanie i wnioski nie budzą zastrzeżeń. Jest to także podsumowanie opracowanej dysertacji i jest jedną z jej najmocniejszych części pracy. Autorka ustosunkowuje się do wyników innych autorów. Rozdział jest napisany bardzo dobrze i świadczy o dojrzałości naukowej Doktorantki.

Pracę kończy Spis rycin i tabel.

Inne uwagi do pracy:

- w pracy – moim zdaniem – brakuje słownika wyrażeń zawartych w dysertacji, w postaci wykazu pojęć i skrótów. Rozdział ten poszerzyłby grono odbiorców a Autorka byłaby jego twórcą,
- przed skierowaniem pracy do druku niezbędna jest korekta bibliografii – część pozycji literatury zawartych w spisie nie uwzględniono w pracy lub zamieszczonych w pracy – nie zamieszczono w spisie literatury. Służę uwagami zawartymi w tekście pracy.

Pytania związane z pracą:

1. Czy i w jakim kontekście wypracowana metoda badania oddolnych i nieformalnych elementów kształtujących krajobraz kulturowy może być powielona? Jakie są jej możliwości i ograniczenia? Jakie mogą być praktyczne zastosowania wypracowanej metody?
2. W jaki sposób badane oddolne i nieformalne elementy kształtujące krajobraz kulturowy miast mogą być odpowiedzią na opisaną we wstępie problematyką związaną z wyzwaniem współczesnych terenów zurbanizowanych? W jaki sposób wyniki pracy odnoszą się np. do międzynarodowych strategii rozwoju miast?
3. Czy globalność badanych elementów oddolnego kształtowania miasta jest procesem negatywnym skutkującym w unifikacji krajobrazu kulturowego i utracie tożsamości lub specyfiki krajobrazu? - coś o tej globalności/lokalności?

Podsumowując recenzję przedstawiam zalety pracy:

1. Zweryfikowanie postawionego celu pracy nie było proste, ale Autorka podolała temu bardzo dobrze.
2. Praca prezentuje oryginalne podejście z opracowaniem nowatorskich metod badań i traktuje o problematyce sytuacji przestrzennej publicznych terenów zieleni miast oraz próbach jej zmiany.

3. Jest to pierwsze znane mi tak szerokie opracowanie dotyczące tematu oddolnych działań w procesie kształtowania się krajobrazu kulturowego miast.
4. Badania łączą w sobie sztukę kształtowania przestrzeni z uwzględnieniem jednostki ludzkiej i jej percepcji.
5. Przeprowadzone badania wskazują na wielowymiarowość krajobrazu miasta, a także konieczność poszukiwania i tworzenia nowych wzorców kształtowania przestrzeni.
6. Praca doktorska mgr inż. Anny Wilczyńskiej posiada duże wartości poznawcze i praktyczne dla działań w krajobrazie miasta.

Podkreślam profesjonalizm Autorki w opracowaniu tekstu pracy doktorskiej. Zaletą dysertacji są autorskie ryciny i fotografie pomagające w analizie tekstu zamieszczonego w pracy. Praca doktorska jest napisana profesjonalnym językiem, bardzo złożonym, ale czytelnym.

Drobne uchybienia w pracy, nie podważają jej walorów merytorycznych i naukowych. Autorka włożyła niezwykle dużo wysiłku w wykonanie pracy. Efekt końcowy uzyskany przez Doktorantkę oceniam bardzo wysoko.

Praca jest wartościowym opracowaniem i wnosi nowe elementy do nauki polskiej na temat oddolnych inicjatyw w kształtowaniu krajobrazu miasta, a sama rozprawa prezentuje bardzo dobry poziom merytoryczny i spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, dlatego składam wniosek do Rady Dyscypliny Rolnictwo i Ogrodnictwo Instytutu Nauk Ogrodniczych SGGW w Warszawie o dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Prof. UPP dr hab. Piotr Urbański

Poznań, dnia 15 czerwca 2022 r.